

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 88.081.2025
Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента
Павлової Тетяни Олександрівни
на дисертацію

Карлюги Єлизавети Кирилівни на тему: «Теорія та практика реалізації
економічних санкцій у міжнародному праві»,
подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми роботи. Актуальність теми дисертаційного дослідження Є. К. Карлюги «Теорія та практика реалізації економічних санкцій у міжнародному праві» обумовлена сучасними викликами, що постають перед міжнародною спільнотою у сфері забезпечення дотримання міжнародно-правових норм. Економічні санкції стали одним із ключових інструментів реагування на порушення міжнародного права, особливо в умовах, коли традиційні механізми, зокрема ті, що, передбачені Статутом Організації Об'єднаних Націй, виявляються недостатньо ефективними.

Слід зазначити, що й дотепер у науці міжнародного права відсутній уніфікований підхід до сприйняття інституту санкцій, їхньої системи та складових елементів, а також правової природи цих заходів. Не відрізняється однорідністю і практика застосування санкцій суб'єктами міжнародного права, що ускладнює як теоретичне осмислення цього феномену, так і правову оцінку його відповідності нормам міжнародного права. Саме тому обраний авторкою комплексний підхід, що поєднує доктринальний аналіз та вивчення прикладів із міжнародної та національної практики застосування санкцій, є доречним та актуальним з наукової точки зору.

Окремої уваги заслуговує прикладне значення дослідження для правової системи України. У час, коли державна санкційна політика в Україні перебуває у процесі становлення, питання її нормативного оформлення, ефективності та узгодженості з міжнародними стандартами набувають особливої ваги. Запропоновані у дисертації висновки та рекомендації можуть стати цінною основою для вдосконалення національного законодавства у сфері санкцій. У цьому аспекті роботу Є. К. Карлюги слід визнати своєчасною, змістовною та, безперечно, корисною як для науки, так і для практики.

Практичне значення дослідження. Дисертація Є. К. Карлюги має важливе практичне значення, а саме обґрунтовані у дисертаційній роботі авторські висновки та пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у нормотворчій та правозастосовній діяльності, а також у навчальному процесі. Результати дисертаційного дослідження апробовано та вже впроваджено у діяльність низки установ: у процес підготовки працівників апарату Котовського міськрайонного суду Одеської області (Акт № 02.49/10/2024 від 27.12.2024) та працівників Управління стратегічних розслідувань в Одеській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України (Акт від 19.02.2025).

Слід зауважити, що дисертаційне дослідження Є. К. Карлюги виконане у межах науково-дослідної діяльності, що проводилася на кафедрі загальноправових дисциплін та міжнародного права та наразі проводиться на кафедрі цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Зокрема, зміст дисертаційної роботи повністю відповідає науковим напрямам, визначеним у темах: «Національна правова система України: сучасний стан, тенденції та напрями розвитку» (№ 309, державний реєстраційний номер 0121U112814, затверджена на період 2021–2024 років) і «Приватно-правове регулювання суспільних відносин в Україні: проблеми теорії та практики» (№ 345, державний реєстраційний номер 0123U102606, затверджена на період 2023–2027 років). Це свідчить про органічну інтеграцію

дослідження у загальний контекст наукових розвідок університету та його академічну вмотивованість.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Дисертаційна робота Є. К. Карлюги є цілісним, самостійним науковим дослідженням, у якому розглянуто надзвичайно актуальну та водночас складну тематику – теоретичні та практичні аспекти реалізації економічних санкцій у міжнародному праві. Представлені в роботі наукові положення, сформульовані авторкою висновки та пропозиції вирізняються внутрішньою логікою, є достатньо переконливими та аргументованими, а також спираються на ґрунтовну базу нормативних актів, релевантну міжнародну судову практику та доктринальні джерела. Відповідний обсяг і різноманітність використаних джерел забезпечують високий рівень інформативного наповнення дисертації та підтверджують ґрунтовність проведеної наукової роботи.

Заявлена в дисертаційній роботі мета, що полягала у визначенні теоретичних засад та особливостей практичної реалізації економічних санкцій у міжнародному праві, аналізі сучасної практики їх застосування та механізмів забезпечення дотримання з боку міжнародних організацій і окремих держав, а також у формулюванні науково вмотивованих рекомендацій із вдосконалення нормативного регулювання санкцій як на міжнародному, так і національному рівнях, – реалізована у повному обсязі. Об'єкт і предмет дослідження узгоджені з метою дисертації.

Слід окремо відзначити методологічну базу дослідження, яка вирізняється логічністю та адекватністю поставленим завданням. Авторка обґрунтовано використовує поєднання загальнонаукових і спеціальних методів пізнання, що дозволило їй забезпечити комплексне розкриття поставленої проблематики.

Доказом належної наукової апробації здобутих результатів є представлення основних положень роботи на 5-ти міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях.

Дисертація вирізняється логічною структурованістю, дотриманням вимог до академічного стилю, послідовністю у викладенні матеріалу. Текст викладено державною мовою, чітко й граматично коректно. Обсяг, стиль і зміст дисертації відповідають вимогам, що ставляться до наукових кваліфікаційних праць такого рівня.

Структура дисертаційної роботи включає вступ, три розділи, які поділяються на десять підрозділів, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки, з яких 174 сторінки припадає на основний текст. Список використаних джерел охоплює 297 найменувань та займає 32 сторінки.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок про її високий рівень наукової опрацьованості. Дисертантка продемонструвала здатність до ґрунтового аналізу джерел, належного осмислення складних аспектів проблематики, системного викладу матеріалу, а також сформулювала виважені висновки та рекомендації, що відзначаються науковою цінністю.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота Є. К. Карлюги, присвячена проблематиці реалізації економічних санкцій у міжнародному праві, вирізняється ґрунтовним аналізом однієї з найменш досліджених на сьогодні областей міжнародного права, а саме санкцій як правового інструменту забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань. Наукова новизна одержаних результатів проявляється у тому, що дисертація є першою у вітчизняній юридичній науці спробою цілісного, системного аналізу проблем реалізації економічних санкцій, які запроваджуються як міжнародними організаціями, так і окремими державами. У межах дослідження дисертанткою запропоновано низку обґрунтованих висновків і конструктивних пропозицій, які становлять наукову та практичну цінність для

подальшого розвитку міжнародно-правової доктрини. На окрему увагу заслуговують рекомендації щодо вдосконалення національного санкційного законодавства України з урахуванням кращих зарубіжних практик.

Серед елементів новизни варто відзначити аргументовану позицію щодо необхідності збереження чинної редакції ст. 1 та 3 Закону України «Про санкції» у контексті визначення як можливих дестінаторів економічних санкцій «суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність», однак із фактичним обмеженням застосування цієї норми виключно на виконання резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй (РБ ООН).

Одним із важливих результатів дисертації є вперше запропонований підхід до вдосконалення національного законодавства України в сфері забезпечення дотримання економічних санкцій шляхом: 1) врегулювання повноважень органів державної влади щодо моніторингу дотримання санкційного законодавства та надання рекомендацій та роз'яснень щодо його виконання; 2) встановлення порядку інформування правоохоронних органів про виявлені діяння, що містять ознаки відповідних злочинів, а також механізму надання інформації щодо виявлених та розслідуваних правопорушень у сфері санкцій органу, який здійснює моніторинг та оцінку ефективності санкційних програм.

Варто підтримати висловлену пропозицію стосовно усунення недоліків вітчизняного законодавства шляхом нормативного врегулювання: 1) порядку надання дозволів на здійснення операцій, які становлять винятки у застосуванні економічних санкцій з гуманітарних міркувань; 2) переліку економічних санкцій, гармонізованого з видами санкцій Європейського Союзу (ЄС); 3) розмежування санкційних режимів на горизонтальні та географічні, із поступовим запровадженням санкційних режимів за горизонтальною логікою їх організації; 4) відповідальності за порушення санкційного законодавства з урахуванням положень Директиви 2024/1226 Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 24 квітня 2024 року.

У дисертаційному дослідженні висунуто конструктивну пропозицію щодо виокремлення етапів реалізації економічних санкцій суб'єктами міжнародного права з чіткою конкретизацією завдань, що виконуються на кожному з них, видів діяльності, які здійснюються, а також органів, відповідальних за їх реалізацію. Ці етапи включають: 1) етап запровадження санкцій; 2) етап імплементації рішення міжнародної організації чи держави про застосування санкцій; 3) етап моніторингу та оцінки санкційного режиму.

Є слушними та заслуговують на підтримку пропозиції дисертантки, висловлені в контексті внесення змін до чинного законодавства України щодо поширення норм інституту цивільної конфіскації на активи та отримані від них доходи, якщо вони пов'язані з правопорушеннями у сфері санкційного законодавства.

У дисертації представлено також низку інших змістовно насичених, ретельно аргументованих висновків і пропозицій, які суттєво збагачують наукове осмислення проблематики економічних санкцій у міжнародному праві. Особливої уваги заслуговує докладне вивчення авторкою досвіду правового регулювання реалізації економічних санкцій зарубіжних країн та міжнародних організацій. Завдяки системному підходу до аналізу цього аспекту дисертантці вдалося не лише узагальнити відповідну практику, але й сформулювати виважені висновки щодо її потенційної імплементації у вітчизняному правовому полі.

Враховуючи наведене, слід визнати, що результати дисертаційного дослідження Є. К. Карлюги повною мірою відповідають вимогам, що висуваються до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Повнота викладення основних результатів дослідження в наукових публікаціях та апробація положень дисертації. Результати, викладені у дисертації, були належним чином апробовані та відображені в низці наукових публікацій, що відповідає чинним вимогам до оформлення результатів дисертаційного дослідження. Авторкою підготовлено 10 наукових праць, у яких репрезентовано ключові положення, висновки та наукові ідеї,

сформульовані в дисертації. Із них 5 опубліковано у фахових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а ще 5 – у вигляді тез доповідей у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Положення, що виносяться на захист, були апробовані під час обговорення на засіданнях кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права та кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, а також у ході виступів дисертантки на 5 всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях

Це свідчить про цілісність, завершеність дослідження та дозволяє стверджувати, що отримані результати пройшли належну апробацію у професійному науковому середовищі.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційна робота Є. К. Карлюги пройшла перевірку на академічний плагіат, за результатами якої встановлено високий рівень оригінальності – 95,36%. На підставі ознайомлення зі змістом дисертації, а також результатами перевірки, можна зробити висновок, що у роботі відсутні порушення академічної доброчесності, а всі використані джерела коректно процитовані та належним чином оформлені.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації:

1. Авторка дійшла висновку, що забезпечення дотримання економічних санкцій у рамках міжнародних організацій належить до кола імплементаційних обов'язків їхніх держав-членів (п. 19, с. 189–190). Як один із таких заходів авторка розглядає врегулювання процедури отримання та розгляду повідомлень викривачів, зокрема закріплення (само)розкриття як обставини, що пом'якшує відповідальність за правопорушення (с. 142). У цьому контексті доцільно звернутися з уточненням: чи вважає дисертантка необхідним і доцільним нормативне закріплення у кримінальному законодавстві України повідомлення про порушення санкцій як підстави для звільнення від кримінальної відповідальності?

2. Пропозиції дисертантки щодо запровадження кримінальної відповідальності за порушення вітчизняного санкційного законодавства слід визнати слушними. Водночас слід зважати на те, що прийняття відповідних змін до законодавства є тривалим процесом. З огляду на наявну правову прогалину, пов'язану з відсутністю спеціальної кримінально-правової норми, що передбачала б відповідальність за порушення санкційного законодавства в Україні, чи не вважає здобувачка, що відповідні діяння можуть містити ознаки інших складів злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, і, відповідно, кримінально-правова кваліфікація таким діянням може надаватися через притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вже існуючими нормами кодексу?

3. Додаткової аргументації потребують висновки Єлизавети Карлюги щодо необхідності правового регулювання вжиття винятків з гуманітарних міркувань у санкційному законодавстві України (с. 131), зокрема з точки зору гармонізації з Директивою Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу від 24 квітня 2024 року.

4. На сторінці 136 дисертації Єлизавета Карлюга звертає увагу на зростаюче використання криптовалюти підсанкційними суб'єктами як одного з інструментів обходу фінансових заборон та обмежень. Вважаємо, що вказаний висновок потребує конкретизації під час захисту, а саме яким саме чином використання технології віртуальних активів забезпечує можливість ухилення від вимог санкційних режимів.

5. У дисертації сформульовано низку змістовних і практично орієнтованих пропозицій щодо вдосконалення Закону України «Про санкції». Дисертантці варто було б розглянути можливість подання сформульованих у роботі висновків і пропозицій до суб'єктів, уповноважених законом на винесення пропозицій щодо застосування, скасування та внесення змін до санкцій з метою подальшого опрацювання висловлених ініціатив та отримання відповідних актів впровадження. Це сприяло б підвищенню прикладного значення роботи, адже деякі з вказаних суб'єктів наділені правом

законодавчої ініціативи, що створює додаткові можливості для практичної реалізації наукових висновків.

Разом із тим, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, жодним чином не применшують наукової цінності проведеного дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку його результатів.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Вважаю, що дисертаційне дослідження Єлизавети Кирилівни Карлюги на тему: «Теорія та практика реалізації економічних санкцій у міжнародному праві» є самостійною, завершеною та оригінальною науковою працею, що відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Карлюга Єлизавета Кирилівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального права,
кримінального процесу
та криміналістики
Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова

Тетяна ПАВЛОВА

